

Kincsek az értéktárakból

A magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló 2012. évi XXX. törvényt 2012 tavaszán fogadta el az országgyűlés. A törvény értelmében a nemzeti értékek megővendő értékek, azok azonosításában, rendszerezésében, adataik nyilvántartásba vételében és folyamatos frissítésében, gondozásában a megyei önkormányzatok működhetnek közre. E törvény alapján a megyei önkormányzatok megyei értéktárat hoztak létre, melyek segítségével azonosítják, jegyzékbe veszik és minél szélesebb körben megismertetik közigazgatási területük nemzeti értékét, egyúttal gondoskodnak azok fennmaradásáról. A megyei értéktárak jelentik a Nemzeti Értéktár középső szintjét, míg az alsót – ahol létrejöttek ilyenek – a települési értéktárak képviselik. Az értékek szakterületenkénti kategóriái a következők: agrár- és élelmiszergazdaság, egészség és életmód, ipari és műszaki megoldások, kulturális örökség, sport, turizmus és vendéglátás, természeti környezet és épített környezet.

Sorozatunkban továbbra is a megyei értéktárakba felvett, nyilvántartott kincsek közül válogatunk.

Stoboš tamburazenekar horvát népzenei hagyományőrző tevékenysége

(Zala megyei Értéktár)

A Stoboš Tamburazenekar 2007-ben alakult, akkor még Nagykanizsai Horvát Tamburazenekar néven. A környék fiataljaiból verbuválódva igyekezett a muramenti horvátok kulturális örökségét a zenén keresztül magába szívni, s továbbadni azt a fellépéseik során. Repertoárjukban főként horvát népi- és műdalok szerepelnek, de a hagyományos magyar zenét is igen kedvelik. Az együttes tagjai Havasi Ádám, Havasi Ákos (a zenekar vezetője), Hegedűs Erik, Horváth Bálint, Lukács Norbert és Vargovics Máté. Saját elmondásuk szerint stílusuk valamelyest eltér a környékbeli tamburazenekarokétól: színpadias koncertanyaggal lépnek fel, mely több nép zenekincséből tevődik össze, de persze túlnyomórészt horvát és a tájegységre jellemző.

Néptáncgyűttesek állandó kísérőiként lépnek fel, tamburafesztiválok állandó részvevői, helyi bálók – egyebek mellett a Mura menti Horvát Bál –, gasztronómiai és táncbéli programok, horvát lakta települések falunapjai s a kanizsai adventi fesztiválok autentikus horvát muzsikáját, illetve több nemzeti zenét elegyítő mediterrán hangulatát biztosítják. Rendszeresek és sikeresek önálló, egy-másfélórás koncertjeik is. Ezek a fiatalok körében különösen népszerűek. Templomi fellépéseiken horvát szentmisét követő adventi műsorokat adtak. Működésüket 2019. szeptember 21-én nyilvánították Zala megyei értéknek.

A rozmaringolás hagyománya Felsőcsatáron (*Vas megyei Értéktár*)

Felsőcsatár az ország nyugati határánál, Szombathelytől tizennyolc kilométerre található. A községben jelentős számú horvát nemzetiségű él. A rozmaringolás horvát eredetű farsangi népszokás, mely része a farsang utolsó vasárnapján kezdődő „téltemető” hagyománynak. A szőlősgazdák borospincéikben várják a fiatal legényeket (újabbán lányokat is), akik muzikaszó kíséretében járják végig a hegyet.

A településen hagyományosan három napig ünneplik a farsangot. Hamvazószerda előtt két-három héttel a legények sorra járják a lányos házakat, hogy engedélyt kérjenek a rozmaringszedésre.

Farsang utolsó vasárnapján bállal kezdődik a farsangi mulatozás. Sorba járják a szőlőhegy pincéit, énekelnek, mulatnak.

Harmadnapon, húshagyókedden kerül sor a farsang csúcspontjára, a rozmaringszedésre. A legények szépen kiöltözve, magyar és horvát dalokat énekelve, táncolva járják végig a lányos házakat, a ház előtt összefogódzva énekelnek. Ha a „lányos ház” kapuja sarkig tárva van, akkor szívesen látják a legényeket, behívják őket a házba, ahol étellel-itallal, jellemzően házi sonkával, tormával, finom húsetellel várják a fiúkat. A legidősebb legény engedélyt kér a rozmaringolásra, a nagylány ekkor a fiúk kalapjára tűz egy szép szál rozmaringot és saját kezűleg készített színes papírvirágot.

Miután ettek-ittak, táncoltak, elköszönnek, megköszönik a szíves vendéglátást, és egy házzal odébb állnak. A mulatozást este a bálban folytatják, de csak éjfélig, mert hamvazószerdán már elkezdődik a nagybőjt.

Szlovák Tájház és Néprajzi Látványtár (*Bács-Kiskun megyei Értéktár*)

A szlovákok a mai Magyarország néptelenné vált területeire a török XVII. századi kiűzése nyomán telepedtek le. Így történt Kiskőrösön is. 1718-ban a Királyi Kancelláriától kapott engedély alapján szervezett telepítés történt, melynek lebonyolítója (impopulátora) a *Vattay* család volt. A letelepült szlovákok a földesúrral szerződést kötöttek, melyben rögzítették jogaikat és kötelezettségeiket. Általában három évre adómentességet kaptak, ezt tartalmazza a kiskőrösiek szerződése is.

A *Vattay* család Kiskőrösre kizárólag evangélikus szlovákokat telepített le a felvidéki vármegyéből (Túróc, Nyitra, Hont). Az ide költöző protestáns vallású jobbágyok azoknak a településeknek a nevét vették fel, ahonnan érkeztek. Ma is gyakori családnevek az *Oroszi*, *Opauszki*, *Litauszki*, *Szenohradzski*, *Rakoncai*, *Csővári*, *Aszódi*, *Legéndi*, *Maglódi*, *Domonyi* stb. A lakosság gyorsan szaporodott, 1720-ban volt már saját egyházuk és lelkészüik, 1726-ban pedig községi bírójuk. Hamarosan fellendült az ipar és a kereskedelem is (néhány szélmalom, kézműipar, szatócsbolt).

A mindinkább elhatalmasodó vallásüldözés miatt az 1723-1724-ben épített fatemplomukat 1730. május 22-én éjjel *III. Károly* parancsára felgyújtották, és ötvenhárom évig nem kerülhetett sor a községben vallásgyakorlatra. *II. József* türelmi rendeletének (amely biztosította a protestánsok számára is a vallás szabad gyakorlását) következményeként 1783-ban Nógrád megyéből hozattak maguknak protestáns lelkészt, és azonnal hozzákezdtek az új templom felépítéséhez. Ekkor a településnek már ötszáz háza és közel ötezer lakosa volt. 1784-ben *II. Józseftől* Kiskőrös megkapta a vásártartási jogot és mezővárosi rangot. A XIX. századtól a szántóföldi növénytermesztés, állattartás mellett egyre nagyobb tért hódított a szőlő- és gyümölcskultúra, így megnövekedett a paraszti árutermelés aránya. Az itt élő lakosok zömmel szlovák nemzetiségűek voltak, sokáig megőrizték nyelvi s részben kulturális homogenitásukat.

Kiskőrösön békés szlovák-magyar együttélés volt, de külső kény-
szer hiányában is feltűnően korán megindult az átterés a szlovák nyelv
használatáról a magyar nyelvre az iskolákban és az evangélikus egy-
házban is.

A szlovák hagyományok ápolásához, kulturális értékek megőrzésé-
hez jelenleg a Szlovák Tájház is hozzájárul, méltón emlékezve a szlovák
ősökre. Az évente megrendezésre kerülő szlovák nemzetiségi napok
keretén belül már hagyománnyá vált a Szlovák Tájház udvarán működ-
tetett kézműves műhely, ahol megelevenednek a régi mesterségek, ha-
gyományok (kosárfonás, régi, hagyományos ételek készítése, népi játé-
kok készítése kukoricacsuhéból és csutkából, korongozás, nemezelés).

A Szent István u. 23. szám alatt álló régi, hosszanti elrendezésű
parasztház 1976-ban Szlovák Tájházként nyílt meg a látogatók előtt.
A deszkahomlokzatával az utcára néző lakóház az első szobájában
(tisztaszoba) látható mestergerendán jelzett évszám szerint 1839-ben
épült. A lakóhelyiségekkel szerves alaprajzi egységben, egy tetőszék
alá építették a gazdasági rendeltetésű helyiségeket: a kamrát és az
istállót. Különálló épületet képez a nyári konyha, ami jóval később
épült. A tájház eredeti rendeltetése lakóépület volt. Az akkori szo-
kás szerint készült: alapozás és szigetelés nélküli felmenő falazattal,
amelyet vert vályogból készítettek. A vályogfalú lakóházat kívül-be-
lül sárral tapasztották és fehérre meszelték. Az épületek falának alsó
részén, a gerendákon, valamint a házbeli ajtókon és ablakokon kék
színű festés található, melyet nagyon kedveltek a kiskőrösi szlovákok.
A háromosztatú lakóház egyetlen bejárata a konyhába nyílik, a lak-
részhez épült kamra és istálló ajtaja már az udvarra nyílik. A meny-
nyezete saralt porfödém, mestergerendával alátámasztva (a helyiség
közepén, hossz tengelyben végigrakva). Tetőszerkezete, tetőzete jellem-
zői: fából készült szelemenes tetőszék (tetőváz), nádból készült hajazat
(fedél), tetőformája oromfalas nyeregtető.

Az alföldi háztípus jellemző tüzelőberendezése: a külső fűtésű szo-
bai kemence, felfelé keskenyedő boglyaformával, a nagy tűztérigényű
szalmatüzelés feltételeinek megfelelve. A konyhában található a bog-
lyakemence fűtőnyílása, amely elé építették a sárpadkát és a katlant a
főzés és a sütés színtereit. A konyhában a mennyezetbe építették be a
tetőhajazaton át a szabadba vezető füstelvezető építményt, a szabadké-
ményt.

A Szlovák Tájház berendezése egy XX. század eleji jómódú kiskőrösi szlovák középparaszt tárgyi világát tárja a látogató elé. A ház külső formája, beosztása és berendezése jól mutatja, hogy a Kiskőrösre települt szlovákság mennyire részese lett a magyar Alföld népi és lakáskultúrájának. Az épületen és a benne lévő tárgyakon a földrajzi meghatározottság jellemző, és egyes darabokon a díszítés módja utal csak a létrehozók nyelvi különállására.

A tájház kiállítása rendezett, szakmailag kifogástalan. *Dr. Bellon* Tibor néprajzkutató forгатókönyve alapján készült. A kiállítási tér ennek értelmében kötött, újabb tárgyakkal nem bővíthető. A beérkező felajánlások (elsősorban viseleti darabok és háztartási textíliák) viszont teret kívántak maguknak, ezért elhelyezésükre a múzeum dolgozói pályázati forrásból egy állandó kiállítás, látványtár és múzeumpedagógiai foglalkoztató megvalósítását tűzték ki célul. A sikeres pályázattal meg is valósították az elképzeléseiket, így most elmondható, hogy a kiskőrösi Szlovák Tájház a látványtárával nem csupán a nemzetiségi, hanem az összes tájház közül a legimpozánsabb látványt nyújtja, gyűjteményi darabjait biztonságosan őrzi, múzeumpedagógiai foglalkozásokkal pedig elméleti és gyakorlati kapcsolatot kínál népismereti tárgykörben úgy a tájházban, mint a látványtárban. Az intézményt szakmailag országosan is elismerik, 2006-ban „Az év tájháza” elismerésben részesült.

Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekar (*Komárom-Esztergom megyei Értéktár*)

Tátnak már az előző századfordulón volt zenekara, melyet 1930-ban a perbáli *Pregitzer* Mátyás mint képzett zenész vezetett. Később őt a táti *Keil* Mihály követte, aki 1960-ig állt az együttes élén. Az akkori helyi vezetés támogatásának hiánya miatt a zenekar feloszlott. Ekkor a zenekar öt régi tagja a sok évtizedes kottákat ládába csomagolta és titkos helyre elzárta. Megegyeztek abban, hogy csak akkor lehet azokat elővenni, ha a táti dalok tolmácsolására alkalmas zenekar alakul újra a faluban. Hosszas szervezőmunka után a huszonöt évig lezárt ládák az „ötök” egyikének, *Hauber* Ferencnek a padlásáról kerültek le és nyíltak meg.

Az 1985. október 1-jén megalakult Német Nemzetiségi Fúvószenekar karmestere *Bulhardt* Vilmos volt, aki a régi kottákban őrzött dallamokat a huszonöt tagú zenekar hangzásának megfelelően átírta. Táton és a környező településeken lakó, nagyrészt német nemzetiségű zenészek fő feladatuknak a német nemzetiségi zenekultúra ápolását, a mai német zeneszerzők műveinek bemutatását, a lakosság szórakozási igényeinek magas szintű kielégítését tekintették és tekintik ma is. A zenekar első minősítésére 1985. december 15-én, önálló hangverseny keretében került sor, ahol a zsűri „Aranydiploma” minősítéssel jutalmazta az együttest.

Bulhardt Vilmos 1988. január 8-án bekövetkezett halála után *Fódi* János vette át a zenekar irányítását. Az 1989. március 8-i minősítő hangversenyen a zenekart a nemzetiségi együttesek kategóriájában, az országban elsőként „Kiemelt Aranydiploma” minősítéssel jutalmazták. 1991-ben a Pilisvörösváron megrendezett VIII. Országos Német Nemzetiségi Fúvószenekari Fesztiválon a zenészek kiemelt második helyezést értek el. Az együttes megkapta a Magyarországi Németek Szövetségének különdíját is.

1995. szeptember 27-én a fúvószenekar tagjaiból megalakult a Táti Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület. Az együttes karmestere ettől kezdve több mint húsz éven át *Zagyi* István volt.

A zenekarnak nagyon sok hazai és külföldi szereplése volt. Hazaiak közül kiemelkednek a Megyei Nemzetiségi Hét nyitórendezvényei, a Budapesti Országos Svábbálok, fúvószenekari szemlék és találkozók, nemzetiségi fesztiválok. Az együttes fontos szerepet tölt be Tát Város

zenei-kulturális életében. Állandó résztvevői a helyi ünnepeknek, rendezvényeknek. A már hagyományos Újévi hangversenyeik során mindig kicsinek bizonyul a TÁTI Kultúrház.

Zagyi István magas szintű szakmai irányításával a fúvószenekar 2000-ben nemzetiségi kategóriában „Kiemelt – Arany” minősítést kapott. Nagy sikerrel szerepeltek külföldön is. 1997-ben Finnországban, majd 2004-ben Dél-Tirolban léptek fel, ahol a St. Leonhard településen megrendezett Grand Prix versenyen az előkelő harmadik helyezést érték el. 2006-ban a Sliemai Filharmónia Társaság meghívására Máltán vendégszerepeltek a mazsorett csoporttal együtt. 2010-ben szintén a mazsorett csoporttal közösen az olaszországi Magione-ban léptek fel.

A fúvószenekar 2006-ban kapott először meghívást a Bad Schlemában megrendezésre kerülő Európai Fúvószenekari Fesztiválra, ahová minden évben tizenkét országból egy-egy zenekart hívnak meg. Azóta már sok alkalommal öregbítették Tát és Magyarország hírnevét a négyezer fős sátor színpadán. Az együttes eljutott Tát testvértelepüléseire (Buseckbe, Ebedre, Kaplonyba, Mollnba) és több alkalommal a bajor Schratzenbachba is. A Székelyudvarhely mellett található Farkaslakán is sikeres önálló fellépésük volt.

A baráti zenekarok fogadásán túl, a Táton működő Musik-Land Utazási Iroda felkérésére Európa tizenöt országából, valamint az Egyesült Államokból, Kanadából és Ausztráliából érkező fúvószenekarokkal adtak közös hangversenyt.

A zenekar a külföldi vendégszerepléseivel és a külföldi zenekarok fogadásával hozzájárul a népek közötti kulturális- és emberi kapcsolatok erősítéséhez, a nemzetiségi lakosság úgynevezett „híd” szerepének minél hatékonyabb megvalósításához.

A fúvószenekar jelenlegi művészeti vezetője Szladik Tibor. A karmesteri pálcát átadó Zagyi István 2016. május 15-én kapta meg (Szervátius Tibor után másodikként) Tát Város Pro Urbe kitüntetését.

A TÁTI Német Nemzetiségi Fúvószenekari Egyesület elnöke Rózsa-völgyi Károlyné, alapító zenekari tag. (A jelenlegi elnök Szádóczki Iván – a szerk.) Az együttes létszáma harmincöt, a pártoló tagok száma közel kétszáz fő.

Grábóci görögkeleti szerb templom és szerb ortodox búcsú (Tolna megyei Értéktár)

A településen már a XIV. században volt bencés zárda és templom, ezek megmaradt romjai a szerb temető mellett rejtőzködnek. A török-dúlás után Dalmáciából hazánkba jött ortodox szerzetesek az érkezésüket követő két év alatt 1587-re felépítették a maguk első templomát, amelyet azonban a XVIII. század eleji viszontagságos időkben többször is feldúltak. Ezért kellett a helyén az 1730-as évek második felében újat emelni. Ezt 1741-ben szenteltek fel. Tornyot az épület először húsz évre rá kapott, de az a végső állapotát csak a század legvégére nyerhette el. A torony kilencven évvel később, 1885-ben súlyosan megsérült, helyre csak az I. világháború után állították. Az 1980-as években nemcsak az épület helyreállítása zajlott, hanem a faliképeket és ikonosztáziót is restaurálták. A templom XVIII. századi berendezése és falképdíszei is figyelemre méltóak. Évszázadokon át itt volt a magyarországi szerb ortodox papképzés központja.

A grábóci templomot Szent Mihály arkangyal tiszteletére szentelték fel, de fő ünnepe nem a templombúcsú lett, hanem a pravoszlávok júliusra átszúszó Péter-Pál napja. Ezt „zbor”-nak, összejövetelnek is nevezik. Korábban az ünnep vonzaskörzete Szálka, Alsónána, Medina volt, az 1960-as évektől kezdett országos jelentőségűvé válni.

A grábóci szerb ortodox búcsúban találkoznak a Magyarországon élő szerbek, illetve a 90-es években a délszláv háború elől menekült hívek. A búcsú istentisztelettel kezdődik, ószláv nyelven. A mise litur-

gikus elemekben igen gazdag. Az istentiszteletet körmenet követi, ennek során a halottak emlékére „koljivó”-t (édesített búzát), az élőknek kalácsot szentelnek, amit borral átitatva szétosztanak a hívők és látogatók között. Az ünnepet estig tartó multság zárja, melyen a szerbek nemzeti táncát, a kólót járják.

Küttel gyógyszerészdinasztia (*Vas megyei Értéktár*)

A Németországból származó Küttel család 1716-tól az 1950-es államosításig volt a mai két kőszegi patikamúzeum egyikeként működő Fekete Szerecseny Patika, később már csak Szerecseny Patika vezetője és tulajdonosa. Valószínű, hogy ez a dinasztia a magyar patikus történelem legrégebbi, folytonosan szakmájában tevékenykedő családja. Az Európában is párját ritkító, több mint három évszázados múltra visszatekintő Küttel patikus dinasztiát egészen az 1600-as évek közepéig vissza tudjuk vezetni. A családfán tizenöt gyógyszerész szerepel.

Küttel Sámuel 1716. július 25-én nyitotta meg a Szerecseny-hez címzett patikáját. 1759-ben a „háborús viszonyok és járványok során mutatott példás kötelességteljesítés” elismerésül nemességet kapott Mária Teréziától. A közel húsz éven át vetélytársak nélkül működő gyógyszer-tár vezetését elsősülött fiára *Küttel János Ádámra* bízta. A továbbiakban apáról fiúra szállt a patika. A tulajdonosok korai halála miatt az örökösök nagyon fiatalon kerültek volna a gyógyszer-tár élére. Ilyen esetekben átmenetileg gondnok-, illetve bérlő gyógyszerészek üzemeltették.

A II. világháború idején *Dr. Küttel Dezső* szakgyógyszerész, szakfelügyelő, vállalati főgyógyszerész, gyógyszerészdoktor és kandidátus is bevonult katonának. Egy egészségügyi alakulat gyógyszerészeként a szovjet fronton töltött közel tizenhárom hónapos szolgálatáért *Signum Laudis* kitüntetést kapott.

1950. július 28-án államosították a gyógyszer-tárat.

A jelenlegi nyolcadik nemzedéknek két gyógyszerésze van, hiszen *Küttel Dezső* leánya *dr. Küttel Mária* és egyik fia *dr. Küttel Sándor* is ezt a hivatást választotta.

A dinasztia tagjai több mint háromszáz éve odaadással és szakértelemmel végzik gyógyító tevékenységüket. Az évszázadok során több tízezer ember fájdalmát csillapították, betegségeiket gyógyították. A család gyógyszerész tagjai városi és egyházi közéleti szerepet is vállaltak.

„A Küttel család nemzedékről nemzedékre úgy nevelte gyermekeit, hogy a család töretlen maradjon hitében, tisztességében, pályája és hazája szeretetében.”

Kőszeg második patikamúzeuma 1988-ban nyílt meg állandó kiállítással és szakkönyvtárral, az egykori „Fekete Szerecseny” helyén. A múzeum a hazai gyógyszerészet gazdag Vas megyei emlékanyagát mutatja be.

Tranoscius (*Békés megyei Értéktár*)

Az egyházi pályára lépett *Juraj Tranowsky* a cseh koronához tartozó sziléziai Teschen/Cieszyn szülőtte. A *Jiří Třanovský*ként és *Georgius Tranosciusként* is ismert író, költő, egyházi énekszerzőt, evangélikus lelkészt a „szláv Luther”-ként is emlegették. Az ellenreformáció időszakában lelkészként azt tapasztalta, hogy Magyarország felvidéki vármegyéiben vészesen lecsökkent az evangélikusok száma. Úgy vélte, hogy a rekatolizálástól a híveket csak az egyházi éneklés felledítésével lehet megóvni. Ezért összeállított egy olyan énekeskönyvet, melyben Luther és más kortárs költők énekei, credo-énekek és saját költeményei kaptak helyet.

Ez a kötet első alkalommal Lőcsén jelent meg, 1636-ban adták ki négyszáztizennégy énekkel. A XVIII. századtól erősen kibővült munka azóta több mint százhetven kiadást ért meg. Annyira népszerűvé vált, hogy az evangélikus szlovákoknál a mindennapi és ünnepi ájtosságok alkalmával, istentiszteletek idején is ebből énekeltek. A könyv összeforrt szerzője és szerkesztője latin nevével, „a Transcius”-ként hivatkoztak rá.

Az 1716-1718 között Békéscsabára a Felvidékről idetelepült szlovák ajkú lakosság vallási kultúrája részeként hozta magával a Transciust. Már az első telepesek is az énekeskönyvből vett énekkel vették birtokukba új lakóhelyüket. A könyv énekei a csabai evangélikus liturgia szerves részévé váltak. *Haan* Lajos írja, a csabai kiváltképp az énekeket kedvelő nép volt. A vaskos ima- és énekeskönyv a mindennapokon is a családok keze ügyében volt. Ebből vett közös énekkel és imával szentelték meg napjukat. Az első tanítók ebből tanították a kisgyerekeket olvasni. Esküvő és konfirmáció alkalmával a szülőktől a gyerekek Transciust kaptak ajándékba. Később előlapjaira jegyzeték be a családi matrikula adatait. Az otthonokban kiemelt helyen tartották (fali téka, szekrény tetején). A férfiak a hónuk alatt, a nők a kendőjükbe takarva, később külön erre készített füles, zárható kosárkában vitték a templomba. Sokan templomi helyükön tartották.

A kötet védelmét szolgálta, hogy fedőlapjait (amik gyakran fából készültek) rézzel verték ki, így óvták a kopástól. Jellemzően csuklós pántok fogták össze a gerinc mentén, a fedőlapokat kapcsok zárták. A békéscsabai szlovák nyelvű istentiszteleteken még a mai napig is a Transciusból énekelnek a hívek, holott máshol már nincs használatban.

Nagyecsed-i magyar és cigány táncgyományok (*Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Értéktár*)

Az Ecsedi-láp és környéke a magyar verbunk, a csárdás, a cigány szólótáncok, páros táncok, botoló és cigánycsárdás kiemelkedő gazdagságával emelkedik ki a környék települései közül. A leghíresebb az a magyar verbunk, ami ecsedi verbunkként vált ismertté. Legjellemzőbb motívumai a bokázás, hegyező, az előre- és hátravágó, kisharang, andalgó, cifra, a kopogó változatai és a csapás. A verbunkot mindig a tánc tudás csúcsaként tartották és tartják számon az Ecsedi-láp vidékén; a multságok, táncos alkalmak fő látványossága. Egy jó verbunk-táncosnak mindig nagy becsülete volt a környéken, s országosan is elismert táncos egyéniségek éltek és élnek Nagyecsedben. *'Lasa' Molnár* Lajos, *'Pokróc' Bulyáki* Gergely, *'Rákóczi' Kovács* Gusztáv és *Murguly* Lajos motívumai széles körben ismertek, s külön oktatják is ezeket.

A település másik híres tánca a lassú és friss csárdás – motívumkincsének és összefogódzási módjainak sokrétűsége egyedülálló az egész magyar nyelvterületen. Jellemző a nyílt összefogódzás, a külön táncolás, amiből egyfajta szerelmi játék, csalogatás bontakozik ki, s ami végül páros forgásban oldódik fel. A lassú csárdásra leginkább a kétlépéses motívum jellemző, míg a frissben a függőlegesen lüktető hullámlázás, a lippentős, félfordulós vagy átvető motívum a leggyakoribb.

Nagyecsed híres cigánytáncairól is, ami annak köszönhető, hogy több zenész és táncos cigány család telepedett itt le, még a mai napig számon tartják a „táncos dinasztiaikat”. A XIX-XX. század fordulójára az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a település zenei szükségletét már egy állandó közösség látta el, s a helyi fejlett táncanyag egy aránylag szintén fejlett cigány táncanyaggal találkozott, melyet a Mikoláról és Szamosdaráról „áttelepült” oláh cigányság képviselt – írja *Balázs* Gusztáv. Mivel zárt közösség voltak, ezért erőteljesen ápolták a táncgyományaikat, tradicionális szokásaikat. Saját törvényeik szerint éltek, és még élnek a mai napig is, de már számos szokásuk átalakult vagy átalakulóban van.

Az oláh cigány kultúra befogadó közegre talált Nagyecsedén, a tánc és a zene híd volt a két nép között. Legismertebb cigánytánc a páros tánc, ami egy párbaj jellegű tánc. Régies vonása, hogy a táncosok versengenek egymással, s a nő arra törekszik, hogy a férfi háta mögé kerülve vagy a karja alatt átbújva „xoxamnyi del les”, azaz megcsalja a férfit. A páros cigánytáncban sokkal kisebb a nő motívumkincse, mint amikor szólóban táncol, ilyenkor a célszerűség jellemzi, a férfi háta mögé kell kerülnie. Míg a páros táncban alig 4-5 motívumot használ, addig a szólótáncban annak többszörösét. Három fő motívum jellemzi a nő páros táncát, a felszedő, a cifra és a kifordulás, melyeknek többféle változata él a településen. Jellemző még a finom csípő- és karmozgás. A nő tánc közben nem néz a partnerére. A férfiak táncára jellemző a túldíszítettség, a pergő csapássorozatok és a bravúros lábfigurák.

A cigányság legősibb tánca a botoló, a „rovjenca te khelen”, ami a kelet-európai fejeváltásokra vezethető vissza. Csak férfiak táncolják bottal, régen szerszámokkal is táncolták. Legfontosabb eleme a bot fejeváltás kezelése. Párbaj jellegű tánc, ahol a két bot közé bemehet egy nő is táncolni – „zhal te vidil”, védeni megy, azaz célja, hogy megbékítse a két férfit egymással. Nagyon fontos szabály, hogy nem lehet a női táncoshoz hozzáérni vagy megütni, mert az a férfire nézve nagy szégyen. Az egyik legrátságosabb és legveszélyesebb táncféle, ami sokkal cifrább, mint a pásztorki botolója.

A cigánycsárdás cigány motívumokkal kevert cigány stílusban előadott magyar csárdás változata, amire a nevében is utalnak – „gazhikhanes te khelen”, azaz „magyarosan táncolni”. Az idős cigány adatközlők szerint a cigányok irigyelték a magyarok csárdását, mert nekik nem volt ilyen, ezért „elcsalták” a figurák egy részét, de a cigányos lépések megmaradtak. Az idős cigány adatközlők szerint a párok csak egymás vállát foghatták a csárdás közben, hiszen a „romanyi patyiv”, a cigány tisztesség, tiszteletadás miatt fontos volt, hogy ne adjanak okot féltékenységre vagy tiszteletlenségre. A csárdás ugyanúgy két részre tagolódik, mint a magyaroknál, lassúra és frissre. A lassú „csendes” részben jellemző motívum a kétlépés és annak változatai, a táncosok a fenthangsúlyos páros forgással, s a kezek elöl magasban való megfogásával térnek át a frissre. A friss rész fő motívumai a kopogós, oldalt légbokázó, elöl-hátul keresztező lépések, hátul keresztező cifra, sarkas cifra, helybenlépő cifra, kisharang és a „birizgáló”. A férfiak ezeket csapásokkal egészítik ki.

Váci zsinagóga (Pest megyei Értéktár)

„Szentélyemet féljétek!” – ez a Mózes harmadik könyvéből származó idézet fogadja márványabláca alá vésva a neológ közösség számára épült váci zsinagóga bejáratánál az érkezőt. E jeruzsálemi típusú szentélybe 1864 óta érkeznek hívők és látogatók, hiszen ekkor készült el *Cacciari* Alajos (Alois Caccaiari) olasz származású helyi építőmester tervei alapján, romantikus stílusban.

A német megszállás időszakában az épület a váci gettó központja volt. A háború pusztításait épségben átvészelve, ám azt követően – tanácsai tulajdonban – egyre elhanyagoltabbá vált. Miután a Váci zsidó Hitközség az 1990-es évek elején megvásárolta, 2008-ban felújították az épületet. A főhomlokzat hármastagolású, középen találjuk a férfiak, s közvetlenül a sarkokat követően jobbról és balról a nők bejáratát. A férfiak bejáratát a mellékhajók végeit jelző és a lépcsőházakat megvilágító kétszintes ablakok övezik.

A felújítás után a zsinagógában időszakos istentiszteleteket és rendszeresen kiállításokat, előadásokat tartanak.

(h)

